

1st to 4th century. One of them was represented by the destroyed Norican-Pannonian tulumus and the other one was a mixed cremation and skeletal graveyard. Remains of a Late Antique rural settlement and traces of a Roman road were recorded. One of the most important finds at the site were the remains of a Medieval settlement dated to the period between the 9th and the 15th century with numerous dwelling objects and numerous pottery and metal finds.

Redni broj: 115

Lokalitet: Zagreb – Gornji grad (Trg Franje Markovića, Trg Katarine Zrinske, Jezuitski trg, Mesnička ulica)

Naselje: –

Grad/općina: Zagreb

Pravni status: Z-1525 (povijesna urbana cjelina)

Razdoblje: SV, NV

Vrsta radova: sondažna iskopavanja

Tijekom 2008., Muzej Grada Zagreba proveo je nekoliko sondažnih istraživanja na području zagrebačkoga Gornjega grada (Trg Franje Markovića, Trg Katarine Zrinske, Jezuitski trg, Mesnička ulica). Voditelj istraživanja bio je Boris Mašić.

Markovićev trg

Sonda na Markovićevu trgu otvorena je pokraj zgrade Državnoga hidrometeorološkog zavoda, uz istočni ugao njezina sjeverna pročelja. Riječ je o trgu omeđenome navedenom zgradom Zavoda (s juga), palačom Zrinski na kućnom br. 3 (sa sjevera), zgradom Grič 2 (sa zapada) te kućom Vranicanijeva 6 (s istoka). Bitno je napomenuti kako se istočno krilo zgrade Državnoga hidrometeorološkog zavoda nalazi iznad kapele Uznesenja Marijina, koja se vidi na tlocrtu tog dijela grada iz 1766. godine. Pozicija arheološke sonde određena je s ciljem da se prilikom istraživanja ustanove temelji pročelja te dio zapadnog i

Arheološke sonde u Mesničkoj ulici (foto: V. Iličić; snimio: M. Krtinić; obrada: D. Pasarić)

Pozicija arheološke sonde na Trgu Franje Markovića (crtao: N. Metikoš; obrada: S. Latinović)

istočnog zida kapele Uznesenja Marijina. Na nacrtu iz 1766. zorno se razabire kako sjeverno pročelje kapele zadire u prostor današnjeg Markovićeva trga, što je i uvjetovalo njegov tlocrtni izgled. Naime, iz tlocrta je vidljivo kako prilikom gradnje palače Zrinskih nije bilo dovoljno prostora za gradnju južnoga (glavnog) pročelja zgrade u liniji s ostalim kućama u Vranicanijevoj ulici, pa je njegovim povlačenjem prema sjeveru trg zadobio pravilan četvrtast izgled kakav ima i danas.

Istraživanjima je utvrđeno da su arheološki slojevi izrazito devastirani gradnjom komunalne infrastrukture. No, ipak su ostali sačuvani dijelovi istočnog i zapadnog temelja kapele te strukture za koje se može pretpostaviti da pripadaju temelju njezina pročelja. Zapadni temelj bio je vidljiv samo u južnom profilu sonde, jer je ostatak devastiran ukopom za komunalnu infrastrukturu. Istočni temelj također je devastiran, no jasno je ostao sačuvan njegov ugaoni lom, vidljiv i na tlocrtu iz 1776. godine. Zidane strukture vidljive u najdonjem sloju sjevernog profila djeluju kao mogući ostaci pročelja crkve, dok se u istom profilu vide ostaci nekadašnjeg opločenja ulice granitnim kockama.

Dakle, arheološka sonda na Markovićevu trgu upućuje na postojanje ostataka zidane arhitekture pod današnjim pločnikom. U istočnom dijelu sonde ti su zidovi sačuvani

Pozicija arheoloških sondi na Trgu Katarine Zrinske i Jezuitskom trgu (crtao: N. Metikoš; obrada: S. Latinović)

Arheološka sonda na Trgu Franje Markovića (foto: B. Mašić)

na 155,45 m n.m., a u zapadnom na 156,61 m n.m. Riječ je o svega 75 cm ispod razine današnjeg pločnika uz Državni hidrometeorološki zavod. Nekadašnje kameno popločenje trga nalazi se tridesetak centimetara ispod današnje razine trga na 156,29 m n.m., te je zbog svega toga nužan arheološki nadzor bilo kakvih komunalnih radova na tom prostoru.

Trg Katarine Zrinske i Jezuitski trg

Pozicija sonde na Katarininu trgu odabrana je kako bi se dobila izvorna razina trga na spoju s Ćirilometodskom i Vranicanijevom ulicom. Jezuitski trg omeđen je na jugozapadu palačom Kulmer, na sjeverozapadu zgradom u Vitezovićevoj 1, na sjeveru zgradom nekadašnjeg konvikta u Kamenitoj 11, s južne isusovačkim samostanom te s juga crkvom sv. Katarine. Sonda na Jezuitskom trgu bila je pozicionirana na zapadnoj strani trga, kako bi se utvrdila izvorna razina trga na spoju s Katarininim trgom. Sonde na Katarininu i Jezuitskom trgu rezultirale su definiranjem plitke razine sterilnog sloja zemlje u obje sonde. To znači da se hodna razina sjevernog dijela Katarinina trga i hodna razina zapadnog dijela Jezuitskog trga nalazi na sterilnim slojevima, bez obzira što je denivelacija oba trga očita u smjeru juga, odnosno istoka. Razlog je tomu brežuljkasta konfiguracija terena na kojem se Gornji grad nalazi, pa je vjerojatno da današnji nivo oba trga prati izvornu konfiguraciju padine koja se spušta prema istoku i jugu. Može se pretpostaviti i da je izrazita denivelacija istočnog dijela Jezuitskog trga rezultat ukopavanja samostanske zgrade na hodnu razinu lađe i svetišta crkve sv. Katarine, deniveliranih u odnosu na ulazni prostor crkve, možda upravo zbog izvorne konfiguracije terena koji se spušta prema istoku.

Mesnička ulica

U Mesničkoj ulici otvorene su dvije sonde – jedna ispred kućnih brojeva 16 i 14, na istočnoj strani, a druga na dijelu ulice južno od prostora ispred kućnog br. 23. Pozicije su odabrane shodno prikazu na akvarelu Ludovika Bužana iz 1792., na kojem su vidljiva Mesnička vrata neposredno uz kapelu sv. Ivana Nepomuka. Kapela se nalazila na mjestu današnjega kućnog br. 12. Na istom akvarelu vidljivo je

Arheološka sonda s ostacima gradskog bedema ispred kućnog br. Mesnička 14 (foto B. Mašić)

kako se uz zapadni zid gradskih vrata nalazi prizemnica čiji se krov dijelom podvlači pod krov vrata. Gradska vrata izgrađena su 1557., a srušena 1836. godine. Uz vrata su se nalazile stambene zgrade, od kojih je ona na mjestu današnjeg kućnog br. 14, izgrađena 1910., ostala u nekadašnjim gabaritima. No, nasuprotna zgrada, izgrađena u 18. stoljeću južno od današnjeg kućnog br. 23 i vidljiva na Bužanovu akvarelu, srušena je 1865. i nikada nije obnovljena.

Iskopom je ustanovljeno da sjeverni zid današnjeg kućnog br. 14 leži na gradskom bedemu, čiji se temelj prema zapadu proteže koso u odnosu na današnju ulicu. Bilo je zorno vidljivo kako je temelj bedema oštećen recentnim ukopavanjem komunalnih instalacija, a najviše je devastiran izgradnjom opečne, nadsvođene kanalizacije otkopane u zapadnom rubu sonde. Te su instalacije većinom još uvijek u funkciji, a kako ne bi bile oštećene iskop je zaustavljen na razini iz koje je bilo moguće iščitati smjer pružanja bedema. Kao i na drugim lokacijama unutar Gornjega grada, potvrđeno je da je bedem građen od nepravilno pritesanih kamenih blokova položenih na

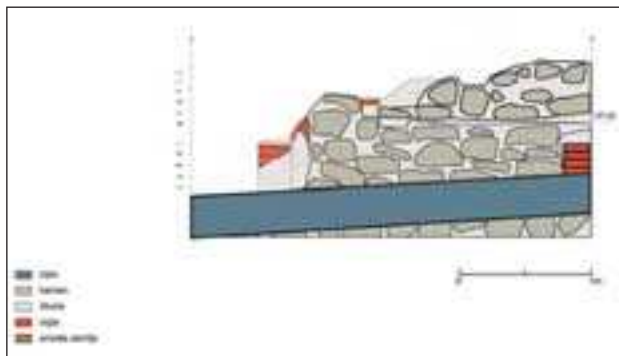
Dio gradskog bedema uz kućni br. Mesnička 23, s naknadno probijenom nišom (foto: B. Mašić)

zdravicu. Vidljivo je da je zdravica sa sjeverne strane temelja plitka, dok s južne strane nije bilo moguće utvrditi njezinu razinu. Širina temelja bedema seže od 2,10 do 2,20 m, kao i na drugim lokalitetima gdje su evidentirani njegovi ostaci. Nakon sanacije iskopa, otvorena je sonda na zapadnoj strani ulice, izmknuta nešto dalje prema sjeveru, shodno pružanju temelja bedema evidentiranog u istočnoj sondi.

Uz sam ogradni zid vrta ispod kućnog br. 23, vrlo plitko evidentirani su ostaci temelja bedema devastirani polaganjem PTT i električnih instalacija, a daljnjim iskopom uočeno je da se u zidnoj strukturi temelja nalazi niša popločana ciglom. Vjerojatno je riječ o ostacima prozorskog otvora kuće čiji je zapadni zid ustanovljen južno od temelja bedema. To su ostaci kuće vidljive na Bužanovu akvarelu. Iz stratigrafskih je odnosa jasno da je zid kuće prislonjen na temelj bedema, no bilo je očito kako se ispod njezine hodne razine u unutrašnjem dijelu otvaraju šupljine koje sugeriraju da je imala podrum. Moguće je da je riječ o podrumu koji je evidentiran u oglasu za dražbu kuće iz 1839. i u kupoprodajnom ugovoru iz 1840. godine. Kako su instalacije, posebice vodovodne, znatno oštetile sve zidane strukture, nije utvrđen jugoistočni ugao te kuće. Istom vodovodnom instalacijom znatno je devastirana i temeljna struktura bedema, i to upravo na dijelu gdje se bedem spaja na zapadni zid gradskih vrata. Pružanje toga zida ustanovljeno je samo djelomice, jer je bilo nemoguće proširiti iskop radi nesmetanog cestovnog prometa. On je vidljiv u dijelu istočnog profila i na plitkim proširenjima te sugerira masivnu zidnu strukturu koja se može vezati samo uz temelje ziđa gradskih vrata.

Dakle, obje sonde na Mesničkoj ulici potvrdile su poziciju Mesničkih vrata na dijelu između kućnog br. Mesnička 14, 16 i parka južno od kućnog br. Mesnička 23. Pronađeni su i ostaci kuće koja je bila prizidana zapadno od Mesničkih vrata. Kako su svi ti ostaci zidova znatno oštećeni komunalnim instalacijama koje još uvijek funkcioniraju, nije bilo moguće na svim dijelovima doći do sterilnog sloja zemlje te tako u potpunosti definirati stratigrafske odnose arheoloških struktura, stoga se nameće nužnost stalnoga arheološkog nadzora komunalnih radova, posebice na središnjem dijelu ulice, na kojem radi nesmetanog prometa nije bilo moguće definirati zidnu strukturu zapadnog zida gradskih vrata.

Zapadni pogled na gradski bedem presječen vodovodnom instalacijom u sondi ispod Mesničke 23 (crtao: N. Metikoš; obrada: S. Latinović)

Literatura

- Bedenko 1989** Vladimir Bedenko, Zagrebački Gradec, Školska knjiga, Zagreb, 1989.
Buntak 1996 Franjo Buntak, Povijest Zagreba, Zagreb, 1996.
Dobronić 1986 Lelja Dobronić, Zagrebački Gornji grad nekad i danas, Zagreb, 1986.
Dobronić 1992 Lelja Dobronić, Slobodni i kraljevski grad Zagreb, Zagreb, 1992.
Klaić 1982 Nada Klaić, Zagreb u srednjem vijeku, Zagreb, 1982.
Schneider 1930 A. Schneider, Stari zagrebački perivoji, vrtovi i šetališta, Narodne starine, Zagreb, 1930.

Boris Mašić

Summary

During 2008 Museum of the City of Zagreb conducted several excavations at the area of Zagreb Upper Town (Franjo Marković square, Katarina Zrinska square, Jesuit's square, Mesnička street). Archaeological probe at Franjo Marković square indicated the existence of the remains of stone architecture underneath today's pavement. It is a northern part of the former chapel of Mary's Assumption. Because of its position the facade of Zrinski Palace, in the time of construction, had been pulled in northward with regards to the other buildings in Vranicanijeva street. Parts that remained preserved were the eastern and western foundations of the chapel and structures which could appertain to the foundations of its facade.

Probes on Katarina Zrinska and Jesuit's square resulted in defining the shallow level of a sterile layer in both probes. This showed us that the walking levels of northern part of K. Zrinska square and western part of Jesuit's square were situated on sterile layers although delevelling of both squares was evident in the south and east directions.

Both probes in Mesnička street confirmed the position of Medieval Mesnička door at the part between street numbers 14, 16 and the park south of 23 Mesnička street. Excavations uncovered the fact that the northern wall of the present street number 14 lay on the city defensive wall whose foundation stretched sidelong and westward with regards to the present day street all the way to do corner of the building at street number 23. Width of the defensive walls ranged from 2.10 to 2.30 m, as was also the case on the other positions where its remains had been recorded. We also discovered foundations of a house, which used to be built on the west side of Mesnička door. Since all the walls remains have been severely damaged by the communal installation systems that are still operational, we were not able to reach the sterile layer on all parts and to define stratigraphic relations of archaeological structures in entirety.